

Koncepce trvalého uchování knihovních sbírek tradičních a elektronických dokumentů v knihovnách ČR do roku 2010

Úvod – celkový kontext a časový horizont

„Koncepce trvalého uchování knihovních sbírek tradičních a elektronických dokumentů v knihovnách ČR do roku 2010“ vznikla na podkladě zadání formulovaného jako dílčí cíl „Koncepce rozvoje knihoven v České republice na léta 2004 až 2010“ (Usnesení vlády ČR ze dne 7. července 2004 č. 679 o Koncepci rozvoje knihoven v České republice na léta 2004 až 2010) http://knihovnam.nkp.cz/docs/Koncepce04_10.doc. Zadání stanovilo tyto základní cíle:

„Zpracovat koncepci trvalého uchování knihovních sbírek tradičních a elektronických dokumentů v knihovnách ČR jako důležité složky kulturního dědictví a umožnit jejich využívání současným i budoucím generacím. Vytvořit legislativní, organizační a technické předpoklady pro shromažďování, trvalé uchování a zpřístupnění publikovaných digitálních a digitalizovaných dokumentů jako důležité složky kulturního dědictví.“

Koncepce vychází z platné české legislativy pro danou oblast, kterou představují především:

Knihovní zákon http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_Leg/01_LegPod/Zakon257.htm,

Zákon o neperiodických publikacích http://www.nkp.cz/pages/weba_zakonpv_neper.htm,

Tiskový zákon http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_Leg/01_LegPod/Zakon46.htm,

Autorský zákon http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_Leg/01_LegPod/x00-121.htm.

Širší kontext vytváří Státní informační a komunikační politika (Usnesení vlády ČR č. 265 ze dne 24. března 2004 ke Státní informační a komunikační politice) http://knihovnam.nkp.cz/docs/SIKP_def.pdf.

Koncepce navazuje na evropské trendy, iniciativy a projekty, zejména pak na nejnovější iniciativu „i2010: Digitální knihovny“

http://europa.eu.int/information_society/activities/digital_libraries/doc/cs_comm_digital_libraries.pdf.

Stanovení roku 2010 jako mezního bodu pro koncepci vychází z předpokladů vývoje nastí-
něných „Koncepcí rozvoje knihoven v České republice na léta 2004 až 2010“ a iniciativou „i2010: Digitální knihovny“. Jde o maximální časový horizont, na který dnes lze při prudkém rozvoji oblastí digitálních dokumentů a technologií dohlédnout a racionálně naplánovat další rozvoj i finanční prostředky potřebné ke splnění stanovených dílčích etap i cílového stavu v roce 2010.

A. Analýza současného stavu

A.1 Základní vývojové tendence uplynulého období a jejich vyhodnocení

Mezinárodní kontext

V mezinárodním kontextu je oblast trvalého uchování a zpřístupnění sbírek tradičních

dokumentů relativně stabilizovaná. Existuje zde stabilní a prakticky prověřené rozdělení gescí za oblast jejich ochrany i zpřístupnění, s ohledem na dlouhou historickou kontinuitu se postupně rozvinul i adekvátní způsob financování. Zcela zásadním a mezinárodně univerzálním problémem současnosti je hrozba ztráty části národního (i mezinárodního) kulturního dědictví publikovaného na kyselém papíře a/nebo dokumentů poškozených častým používáním. Vzhledem k tomu, že jeden z účinných nástrojů pro trvalou ochranu i zpřístupnění klasických dokumentů představuje digitalizace, je dnes hranice mezi tradičními a digitálními dokumenty stále méně ostrá. Digitální dokumenty vznikají buď jako výsledek digitalizace dokumentů publikovaných původně na jiném nosiči, nebo jde o dokumenty publikované přímo a pouze v digitální podobě; a to buď na pevných nosičích, nebo (stále častěji) na internetu. Problematika trvalého uchování (a zpřístupnění) knihovních sbírek tradičních a elektronických dokumentů je velmi komplexní a složitá. Vzhledem k hrozbě nenávratné ztráty podstatné části národního kulturního dědictví jde o téma v mezinárodním kontextu velmi živé a akcentované.

Vyspělé země ostatních kontinentů (Austrálie, Amerika, Asie) si toto riziko nenávratné ztráty kulturního dědictví uvědomily dříve než Evropa a jejich vlády vyčlenily nemalé prostředky na záchranu a zpřístupnění tradičních i digitálních dokumentů. V poslední době vzniká řada iniciativ a doporučení v této oblasti i v Evropě. Nejnovější z nich je Iniciativa Komise evropských společenství ze 30. září 2005 známá pod názvem i2010: Digitální knihovny http://europa.eu.int/information_society/activities/digital_libraries/doc/cs_comm_digital_libraries.pdf. Ta hovoří velmi jasnou a naléhavou řečí a apeluje na vlády členských zemí, aby podpořily urychlení digitalizace, zvýšily dostupnost informací a zajistily dlouhodobé uchovávání digitálního obsahu.

Situace v ČR

Stejně jako v mezinárodním kontextu, je i v České republice relativně stabilizována oblast trvalého uchování a zpřístupnění sbírek tradičních dokumentů. Tradiční dokumenty jsou ohroženy několika faktory: v roce 2010 budou zcela zaplněny skladovací prostory Národní knihovny ČR. Národní knihovna stojí v centru celého národního systému trvalého uchování a zpřístupnění sbírek, proto je zde reálná hrozba zhroucení a ohrožení celého systému již v horizontu několika nejbližších let. Důsledkem minimálního objemu financí dostupných pro ochrannou digitalizaci (a mikrofilmování) ohrožených dokumentů i na ochranu mizejících dokumentů publikovaných pouze na internetu je pomalý postup jejich záchrany, který následně znamená i velké a nenávratné ztráty. Ochrana a zpřístupnění digitalizovaných dokumentů i publikovaných digitálních dokumentů představují relativně novou problematiku. Situaci v ČR lze stručně charakterizovat takto: po velmi rychlém a slibném startu a dosažení významných výsledků i ocenění na mezinárodním poli se dnes ČR nachází v období úpadku a stagnace. Příčiny jsou zřejmé. Počáteční rozvoj vyžaduje především týmy kvalitních odborníků s mezinárodním rozhledem i kontakty a určitou (ve srovnání s provozním stadiem nepříliš velkou) finanční podporu. Oba předpoklady byly splněny – podpora byla k dispozici z grantů podporujících výzkum a vývoj. Postupně však byla grantová podpora silně utlumena a navíc provozní fáze vyžaduje (jak je zřejmé z příkladů okolních evropských i dalších zemí) řádově jiné objemy finančních prostředků, které již nebyly uvolněny.

Skupiny dokumentů

V rámci celé koncepce jsou dokumenty rozděleny do čtyř skupin: tradiční dokumenty, digitalizované historické dokumenty, digitalizované novodobé dokumenty a publikované digitální dokumenty. Rozdělení odráží reálná specifika jednotlivých skupin i strukturu zadání koncepce. Ačkoli konečným cílem pro rok 2010 je integrace všech čtyř skupin v jednoduchém a jednotném uživatelském prostředí s podstatně širším záběrem a sortimentem služeb, než jaké nabízejí dnešní knihovny, portály, vyhledávače a jiné systémy, specifika jednotlivých skupin reálně existují a budou existovat i v budoucnosti, stejně tak jako specifické požadavky jejich specializovaných uživatelů.

Tradiční dokumenty

Koncepce se v souladu se zadáním soustředí především na shromažďování, trvalé uchování a zpřístupnění kulturního dědictví. Oblast tradičních (papírových i nepapírových) dokumentů je dnes legislativně, organizačně i terminologicky relativně stabilní. Existují zde poměrně jasně stanovené gesce za shromažďování, trvalé uchování, ochranu i zpřístupnění těchto dokumentů. Podle platné legislativy tvoří jádro celého systému Národní knihovna ČR (dále Národní knihovna) a Moravská zemská knihovna, které mají právo úplného povinného výtisku neperiodických i periodických dokumentů. Obě instituce zřizuje Ministerstvo kultury ČR. Právo úplného povinného výtisku má ještě Vědecká knihovna v Olomouci zřizovaná krajem. Systém dotvářejí další krajské knihovny s právem regionálního povinného výtisku a specializované knihovny s příslušným oborovým nebo jinak specializovaným vymezením. V oblasti knihovnické nejsou nutné pro tradiční dokumenty žádné zásadní legislativní ani organizační změny – je jen třeba, aby příslušné pověřené instituce (tj. jak vydavatelé, tak knihovny) legislativu důsledně dodržovaly. K tomu ovšem nestačí jejich snaha a dobrá vůle – na straně knihoven je nutné vytvořit adekvátní prostorové i materiální podmínky. Názorným příkladem této potřeby je v současné době Národní knihovna stojící v centru celého systému, která disponuje prostorem pro ukládání nových přírůstků pouze do roku 2010. Pokud nebude včas realizována novostavba pro novodobé fondy a služby Národní knihovny, dojde ke kolapsu celého systému. Dalším velkým rizikem pro tradiční dokumenty je (kromě minimálních finančních zdrojů na jejich retrospektivní doplňování) pomalá digitalizace ohrožených dokumentů vytištěných na kyselém papíře a/nebo silně opotřebovaných používáním. Oblast tradičních a digitálních dokumentů od sebe dnes nelze oddělit a jejich vzájemné návaznosti budou v souvislosti s rozvojem technologií stále těsnější. V současné době je již většina tištěných dokumentů de facto odvozena z původní digitální předlohy, což pochopitelně vyvolává otázku, zda a jak dlouho je udržitelný systém, kdy se pro archivaci odevzdává pouze finální tištěná podoba a ta se následně digitalizuje.

Situace je relativně dobrá v oblasti shromažďování, trvalého uchování a zpřístupňování těch tradičních dokumentů, které platná česká legislativa svěřila knihovnám. Ačkoli dokumenty stojící mimo citovaný legislativní rámec nejsou předmětem této koncepce, nelze odhlédnout od rizik nenávratného zmizení části především audiovizuálních dokumentů, které jsou dnes „územím nikoho“. I pro tyto dokumenty by měla vzniknout kromě účinné legislativy koncepce trvalého uchování a zpřístupnění. Především dokumentům uloženým na magnetických páskách hrozí rychlá zkáza, obdobná postupnému zániku dokumentů tištěných na kyselém papíře. Kyselý papír a magnetická páska jsou dnes dva nejohroženější nosiče informací.

Publikované digitální a digitalizované dokumenty

Optimistická konstatování týkající se tradičních dokumentů rozhodně neplatí pro oblast publikovaných digitálních a digitalizovaných dokumentů. V této poměrně nové oblasti panuje nejasné vymezení gescí a neustálená terminologie. Důsledkem dlouhodobého podcenění a podfinancování celé této oblasti je stav, kdy rychle a nenávratně mizí podstatná část kulturního dědictví.

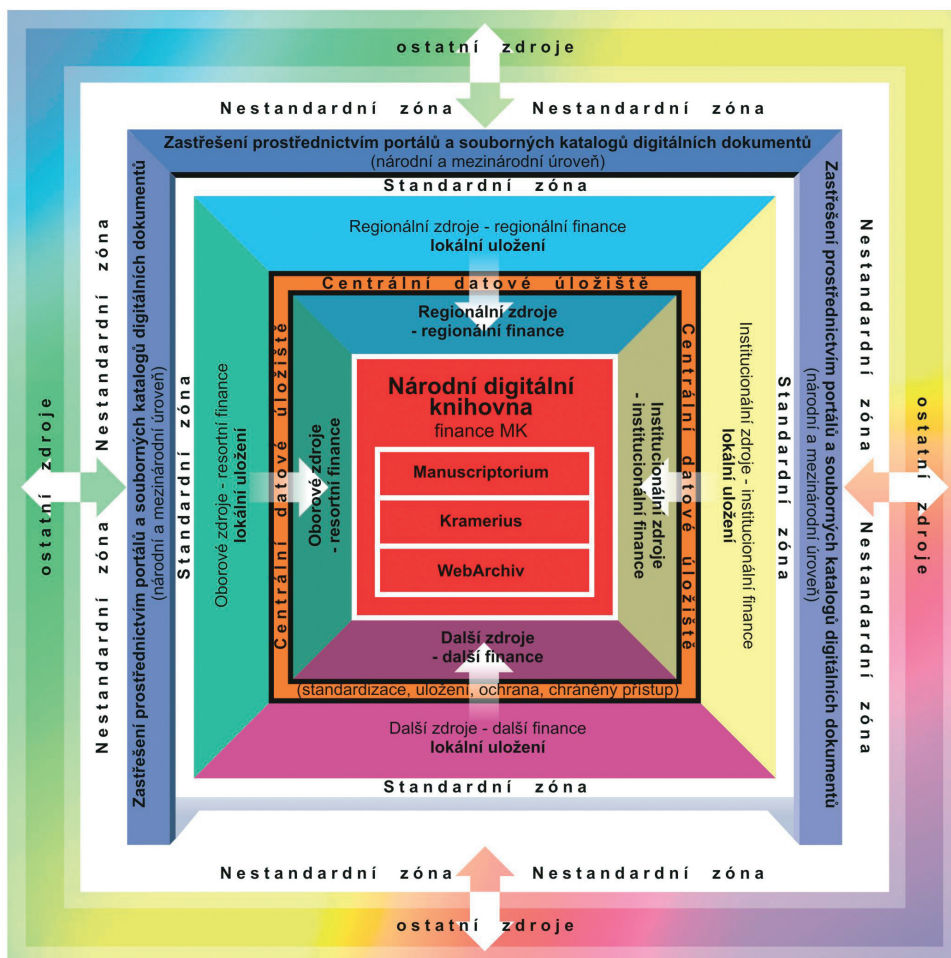
Národní digitální knihovna jako jádro České digitální knihovny

Spolupráce knihoven v oblasti shromažďování, uchování a zpřístupnění digitálních dokumentů v mezinárodním kontextu zpravidla legislativně i institucionálně navazuje na mechanismus shromažďování, trvalého uchování a zpřístupnění dokumentů tradičních. Knihovny, které v minulosti spolupracovaly a nadále spolupracují na tvorbě národního archivu tradičních dokumentů, vytvářejí zcela logicky páteř pro nově vznikající národní digitální archiv nebo národní digitální knihovnu. Protože termín Národní digitální archiv je širší (archiv bude vznikat postupně na základě spolupráce různých paměťových institucí), bude v této Koncepci pracovníčně používán termín Národní digitální knihovna. Vybudování a spolehlivé fungování Národní digitální knihovny tvoří těžiště předkládané koncepce, za jejíž naplnění nese odpovědnost Ministerstvo kultury. Za odbornou koordinaci a praktickou realizaci odpovídá Národní knihovna.

Národní digitální knihovna dnes nevzniká ve vakuu, ale v širším kontextu České digitální knihovny. Postavení Národní digitální knihovny jako jádra České digitální knihovny i její vztah k ostatním subsystémům názorně vysvětlují grafické vyjádření a komentář k němu.

Národní digitální knihovna (uprostřed) je tvořena vybraným souborem publikovaných digitálních i digitalizovaných dokumentů kvalifikovaných jako základ národního kulturního dědictví určeného k trvalému uchování a zpřístupnění současným i budoucím uživatelům. Základ Národní digitální knihovny již byl položen. Digitální dokumenty tvořící jádro národního kulturního dědictví jsou shromažďovány, uchovávány a zpřístupňovány v rámci tří národních programů: Memoria (Manuscriptorium – digitalizované historické dokumenty), Kramerius (digitalizované novodobé dokumenty) a WebArchiv (publikované digitální dokumenty). Jádro národního kulturního dědictví by mělo být logicky spravováno i financováno Ministerstvem kultury.

Širší Česká digitální knihovna je však tvořena velkým množstvím dalších digitálních dokumentů oborového, regionálního, institucionálního i jiného charakteru. Pouze některé z těchto zdrojů se kvalifikují jako nejcennější součást národního kulturního dědictví. Za shromažďování, trvalé uchování (na centrálním datovém úložišti nebo lokálních datových úložištích) i zpřístupnění zdrojů mimo „jádro“ národního kulturního dědictví nesou odpovědnost (včetně finanční) resortně příslušná ministerstva, regiony, instituce atd. V rámci jejich působnosti existují dílčí programy a projekty, které je třeba efektivně propojit mezi sebou i s jádrem. Tento model do značné míry kopíruje osvědčený model shromažďování, trvalého uchování a zpřístupňování tradičních dokumentů. Existence dvou velkých knihoven zřizovaných Ministerstvem kultury v centru systému je výhodou nejen s ohledem na možnou dělbu prací (která již v dílčích oblastech intenzivně probíhá) – jejich umístění skýtá do budoucna zároveň možnost dislokace datových úložišť do dvou poměrně vzdálených lokalit. Doplnění systému na principu regionálním a oborovým je u nás již dlouhodobě funkční a prověřené. Vícezdrojové a meziresortní financování České digitální knihovny je nezbytnou podmínkou její životaschopnosti.

Česká digitální knihovna

Standardní a nestandardní zóna

Digitální zdroje a příslušná metadata, které vznikají v souladu s mezinárodními standardy a/nebo jejich národními modifikacemi a interpretacemi, spadají do standardní zóny a je možné je zastřešit prostřednictvím národních a mezinárodních portálů a souborných katalogů. Respektování stejných standardů je rovněž základní podmínkou kooperace všech institucí působících v rámci standardní zóny. Mimo standardní zónu vzniká a existuje množství dalších digitálních dokumentů, které nelze ignorovat. Jde o digitální dokumenty, jejichž producenti nejsou z nejrůznějších důvodů schopni nebo ochotni respektovat standardy, ale i o dokumenty, které jsou svoji povahou natolik nové, že pro ně ještě standardy neexistují. I tyto dokumenty z nestandardní zóny může být žádoucí zastřešit prostřednictvím portálů a souborných katalogů. Absence standardů ovšem přináší značné limity v oblasti trvalého uchování i zpřístupnění, s nimiž je nutné počítat.

Souhrnné vyhodnocení vývojových tendencí uplynulého období:

Tradiční dokumenty

Mezi „tradiční“ dokumenty dodávané na základě platné legislativy do knihoven s právem povinného výtisku patří papírové dokumenty (knihy, časopisy, noviny, plakáty, mapy, pohlednice, užítková grafika) i dokumenty nepapírové (gramofonové desky, audiokazety). Legislativní rámec i organizace shromažďování, trvalého uchování a zpřístupnění těchto dokumentů jsou stabilizované a v zásadě vyhovující. Papírové dokumenty vytištěné na kyselém papíře jsou ohroženy a vyžadují reformátování, nepapírové dokumenty vyžadují migraci do digitální podoby. Dalšími vážnými problémy jsou nedůslednost v dodržování platné legislativy na straně nakladatelů i knihoven, nedostatečně dimenzované a vybavené prostory pro ukládání dokumentů a nedostatečné finanční prostředky pro retrospektivní doplňování.

Digitalizované novodobé dokumenty

Díky podpoře různých grantových programů a projektů probíhá velmi pomalé ochranné mikrofilmování a digitalizace ohrožených dokumentů. Jde o dokumenty vytištěné na kyselém papíře a/nebo poškozené nadměrným používáním. Další ohroženou skupinou dokumentů jsou nepapírové dokumenty vyžadující migraci. Chronický nedostatek finančních prostředků neumožňuje zrychlit proces ochranného reformátování, což vede k nenávratné ztrátě podstatné části národního kulturního dědictví. Poměrně složitou technologii složenou z mnoha komponent je třeba racionalizovat a zjednodušit. Stávající systém pro zpřístupnění digitalizovaných dokumentů nemá dostatečný potenciál pro transformaci v komplexní systém pro část Národní digitální knihovny zahrnující novodobé digitální dokumenty (digitalizované i publikované jako digitální). Magnetopásková technologie pro archivaci dokumentů je na hranici životnosti a úložná kapacita je vyčerpána. Zpřístupnění digitalizovaných dokumentů je limitováno platnou legislativou.

Digitalizované historické dokumenty

Jde o historické a vzácné dokumenty (rukopisy, prvotisky, staré tisky a vzácné moderní rukopisy, respektive unikátní tisky vydané po roce 1800). Je plně zvládnuta technologie výroby a základního zpřístupnění na internetu. Manuscriptorium je mezinárodně ceněno a respektováno; digitalizace historických dokumentů byla hlavním důvodem udělení ceny UNESCO Jikji Národní knihovně ČR v roce 2005.

Publikované digitální dokumenty

V prostředí internetu průběžně narůstá obrovské množství publikovaných dokumentů, které se postupně mění nebo zcela mizí. Pokud nebudou průběžně archivovány, bude tato významná součást národního kulturního dědictví nenávratně ztracena, protože 90% těchto dokumentů existuje pouze na internetu. V ČR existuje v této oblasti od roku 2000 pilotní projekt WebArchiv podporovaný menšími ročními granty. Jeho výsledky jsou v mezinárodním kontextu vysoce ceněny. V současné době má k dispozici řešení na úrovni výzkumu a testování; využívá volně dostupných SW nástrojů (opensource), HW je zastaralý a na hranici použitelnosti.

A.2 Silné a slabé stránky, rizika a příležitosti

Silné stránky

Silnou stránkou a dobrým východiskem je legislativně, organizačně i terminologicky relativně stabilní a prověřené zázemí pro získávání, zpracování, trvalé uchování a zpřístupnění tradičních dokumentů, na které lze snadno navázat i v oblasti digitalizovaných a digitálních dokumentů. Silnou stránkou v národním i mezinárodním kontextu jsou know-how i výsledky získané v pilotních projektech pokrývajících všechny oblasti zachycené v Konceptci. Existují hotové technologie a stabilizované odborné týmy připravené převést projekty z pilotního do provozního stadia.

Slabé stránky

Největší slabou stránkou je chronické podfinancování všech uvedených oblastí. U tradičních dokumentů jde o nedostatek prostředků na jejich retrospektivní doplňování i záchranu ohrožených dokumentů a na výstavbu objektů pro jejich bezpečné a důstojné uložení i zpřístupnění. Se záchranou ohrožených tradičních dokumentů úzce souvisí oblast digitalizace, která u nás s ohledem na silné finanční limity dosud nepostoupila z pilotního do masivního provozního stadia. Získávání, zpracování, trvalá ochrana a zpřístupnění publikovaných digitálních dokumentů rovněž nemůže s ohledem na dostupné finanční i personální kapacity překročit rámec experimentu. Platná legislativa velmi ztěžuje především zpřístupnění digitálních dokumentů uživatelům.

Rizika

Největším rizikem je nenávratná ztráta podstatné části národního kulturního dědictví. Každý den nenávratně zmizí velké množství dokumentů. Jde o tradiční dokumenty vytištěné na kyselém papíře, které se postupně rozpadají, a/nebo o dokumenty opotřebované užíváním. Stále více jde i o dokumenty publikované na internetu, které se v čase mění nebo mizí. Jde o ztrátu velmi citelnou nejen v národním, ale i v mezinárodním kontextu. Dalším rizikem je ztráta dosažené mezinárodní prestiže. Na pilotní projekty musí v oblasti získávání, zpracování, trvalé ochrany a zpřístupnění tradičních i digitálních dokumentů nutně navázat provozní fáze, která již v okolních evropských i dalších zemích reálně existuje. V opačném případě přijde ČR o podstatnou část svého národního kulturního dědictví i o své stávající postavení a know-how a zařadí se v evropském i širším kontextu mezi nevyspělé země, které svému národnímu kulturnímu dědictví nevěnují potřebnou péči. Důsledky nenávratných ztrát přesahují rámec národní kulturní identity – ztráta dokumentů znamená ve svém důsledku omezení přístupu k informacím, redukci nezbytné základny pro oblast vzdělávání, výzkumu a vývoje i pro propagaci našich dosažených výsledků v zahraničí.

Příležitosti

Realizace koncepce bude znamenat příležitost pro zhodnocení výsledků dosažených v rámci pilotních projektů v praxi a především povede k záchraně podstatné části národního kulturního dědictví a k podpoře vzdělávání, výzkumu a vývoje v ČR a propagaci jejich výsledků v zahraničí. Změna platné legislativy v duchu legislativy evropské povede k harmonizaci v této oblasti a otevře nové možnosti pro využití a zhodnocení existujících dokumentů. Situace, které nebude možné ošetřit legislativně, jsou příležitostí pro hromadné vypořádání vlastnických práv a/nebo jiné dohody s jejich vlastníky. Celá oblast je příležitostí pro novou dimenzi spolupráce mezi knihovnami, dalšími paměťovými institucemi a vydavateli a v neposlední řadě je příležitostí pro poskytnutí kvalitativně nových služeb uživatelům.

A.3 Vyhodnocení účinnosti stávajících rozvojových programů

Základy know-how v oblasti získávání, zpracování, trvalého uchování a zpřístupnění tradičních i digitálních dokumentů získaly české knihovny především díky účelovým prostředkům získaným v rámci Programu výzkumu a vývoje.

Program výzkumu a vývoje

Podpora oblasti výzkumu a vývoje z veřejných prostředků probíhala v letech 1997–2004 jednak účelově formou programů v rámci veřejné soutěže, jednak institucionálně pro příspěvkové organizace MK na základě schválených výzkumných záměrů.

Program „Zpřístupňování a ochrana knihovních fondů formou digitalizace s využitím mezinárodní sítě internet v souvislosti s vytvářením informační společnosti“ vyhlásilo MK na léta 1997–2002. Byl určen pro podporu víceletých projektů vědecko-výzkumného charakteru, zaměřených na postupné zpřístupnění knihovních fondů na bázi moderních informačních technologií, zachování klasických dokumentů budoucím generacím uživatelů a vytvoření komplexní informační společnosti. Zmíněné cíle byly naplňovány v těchto podprogramech:

Správa a ochrana dat v knihovnách – zpřístupňování knihovních fondů formou digitalizace, převod katalogů do elektronické podoby s využitím internetu a další služby na bázi informačních technologií.

Nové postupy ochrany a konzervace knihovních fondů – vývoj a zavádění nových technologií k ochraně knihovních fondů z hlediska mikroklimatu, výzkum materiálů pro restaurování.

Knihovny a informační společnost – výzkumy uživatelských potřeb a zpracování nové terminologie oboru s ohledem na vytváření informační společnosti.

Přehled financování (v tis. Kč)

Poznámka: Pouze část z uvedených prostředků byla využita v oblasti získávání, zpracování, trvalého uchování a zpřístupnění tradičních i digitálních dokumentů, pro výzkumně-vývojové a pilotní stadium se však jednalo o významný a dostatečný impuls.

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2 004
Program (účelová podpora)	29 200	26 400	26 900	26 100	21 600	11 700	5 700	3 000
Výzkumné záměry (institucionální podpora)	0	1 900	2 402	2 500	3 300	3 400	3 900	4 500

Výše uvedený program MK skončil. V současné době byl zahájen další program první výzvou o návrhy na projekt, nicméně jde o program velice podfinancovaný; kromě toho je i nadále realizována institucionální podpora výzkumných záměrů. V případě výzkumných záměrů jde ovšem o nízké částky pokrývající velmi široké oblasti.

V nedávné době bylo vyhlášeno a schváleno několik menších účelových programů pokrývajících oblast získávání, zpracování, trvalého uchování a zpřístupnění tradičních i digitálních dokumentů.

Zcela **zásadním problémem je** ovšem **zajištění provozu**. Určitou naději představoval v době svého vyhlášení program „Veřejné informační služby knihoven“, vzhledem k nedostačujícímu profinancování však na realizaci provozní fáze nestačil.

Program Veřejné informační služby knihoven (dále jen VISK)

Program VISK byl zahájen v roce 2000 a je realizován v devíti specializovaných podprogramech.

Pro tematický záběr předkládané koncepce jsou relevantní podprogramy VISK 4, 6, 7 a 8:

- VISK 4 – Digitální knihovna a archiv pro informační služby knihoven
- VISK 6 – Národní program digitálního zpřístupnění vzácných dokumentů Memoriae Mundi Series Bohemica
- VISK 7 – Národní program mikrofilmování a digitálního zpřístupňování dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru – Kramerius
- VISK 8 – Elektronické informační zdroje a Jednotná informační brána

Ve všech podprogramech bylo zahájeno řešení dílčích projektů, ale vzhledem k tomu, že došlo k redukci financování programu na 37 % plánované částky, dochází ke zpoždění v naplnění stanovených cílů ve všech podprogramech. U podprogramů zaměřených na oblast získávání, zpracování, trvalého uchování a zpřístupnění tradičních i digitálních dokumentů dochází pravidelně k nejprogressivnějšímu krácení a je na ně přidělován jen zlomek potřebných finančních prostředků.

Přehled financování programu VISK v letech 2000 až 2005 (v tis. Kč)

CELKEM	2000	2001	2002	2003	2004	2005	celkem	celkem %
Plán	30,0	168,1	160,7	160,0	165,3	92,6	776,6	100
Skutečnost	30,0	115,9	50,7	20,9	40,9	30,2	288,6	37

B. Koncepce

B.1 Stanovení cílů rozvoje

V úvodu koncepce je shrnut cílový stav v roce 2010 v jednotlivých oblastech:

Tradiční dokumenty

Skladba dokumentů i rozdělení gescí za jejich shromažďování, trvalé uchování a zpřístupnění by měly být v zásadě zachovány, je však nutné vytvořit účinnější donucovací mechanismy i podmínky pro dodržování platné legislativy. Je nutné zásadním způsobem urychlit proces ochranného reformátování a migrace ohrožených dokumentů a posílit rozpočty knihoven s právem povinného výtisku v oblasti retrospektivního doplňování chybějících dokumentů. Dále je nutné vytvořit v depozitních knihovnách adekvátní podmínky pro uložení i zpřístupnění konzervačních dokumentů.

Digitalizované novodobé dokumenty

Kombinací pravidelného a dostatečného financování ze státního rozpočtu a zapojení finančních prostředků ze soukromého sektoru podstatně (tj. řádově) zvýšit rychlost ochranné digitalizace dokumentů publikovaných v minulosti. U nově publikovaných tištěných dokumentů vytvořit podmínky pro jejich odevzdávání pro konzervační účely též v digitální podobě. K dosažení tohoto cíle stejně jako pro zlepšení zpřístupnění digitalizovaných dokumentů prostřednictvím internetu bude nezbytné rozsáhlé jednání s vydavateli a změna legislativního rámce. Pro ukládání digitálních dokumentů a příslušných metadat, pro jejich adekvátní zpřístupnění i ochranu je nutné zakoupit nebo vytvořit dostatečně mohutný a komplexní systém. Velmi rychle (již v roce 2006) je nutné zakoupit a zprovoznit centrální datové úložiště pro celou Národní digitální knihovnu.

Digitalizované historické dokumenty

Cílem dalšího rozvoje Manuscriptoria je integrace dalších digitálních zdrojů v národním i mezinárodním (především evropském) měřítku. Pokračující rozvoj stávajícího programového vybavení a začlenění dalších typů dat a dokumentů podpoří vznik komplexního virtuálního badatelského prostředí pro oblast historických dokumentů.

Publikované digitální dokumenty

Cílem je stabilní provozní zabezpečení a rozvoj v oblasti shromažďování, trvalého uchování a zpřístupnění digitálních dokumentů publikovaných na internetu a omezení nenávratných ztrát této části národního kulturního dědictví. Kromě adekvátního finančního, personálního a technického zabezpečení je nezbytnou podmínkou dosažení tohoto cíle změna legislativy a rozvoj kooperace centrálních, regionálních a specializovaných knihoven včetně propojení s vydavateli publikujícími na internetu.

B.2 Identifikace cílů, které vyžadují spolupráci více ministerstev, a případně cílů, které jsou nekompatibilní s cíli koncepcí jiných ministerstev

Z řady dílčích cílů uvedených v následujících tabulkách vyžadují spolupráci více ministerstev (Ministerstvo informatiky a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy) a meziresortní financování především vybudování centrálního datového úložiště a komplexního systému pro správu, ochranu a zpřístupnění digitálních dokumentů.

Koncepce nezahrnuje cíle nekompatibilní s cíli jiných ministerstev.

B.3 Specifikace programů, které konkretizují realizaci koncepce v jednotlivých dílčích oblastech

a

B.4 Kvantifikace nároků na finanční zdroje

jsou podrobně rozvedeny v příložených tabulkách.

B.5 Očekávané důsledky koncepce v jednotlivých letech a to i v průřezových oblastech, jako jsou oblast životního prostředí a oblast sociální (zaměstnanost)

Předkládaná koncepce nebude mít v případě realizace negativní dopad na životní prostředí. Bude mít pozitivní dopad na oblast sociální (zaměstnanost), protože vytvoří řadu nových pracovních příležitostí v různých regionech včetně regionů s vysokou mírou nezaměstnanosti.

B.6 Regionální rozměr koncepce

Regionální rozměr koncepce je velmi významný, neboť podstatná část národního kulturního dědictví, k jehož zachycení, trvalému uchování a zpřístupnění koncepce směřuje, je publikována právě v regionech. Důsledkem tedy bude záchrana regionálního kulturního dědictví i jeho širší zpřístupnění a propagace v národním i mezinárodním kontextu. Významný je i vznik nových pracovních příležitostí v regionech (viz B.5).

B.7 Legislativní a nelegislativní opatření, která koncepce vyžaduje

Realizace koncepce si vyžádá změny několika platných zákonů:

Knihovní zákon http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_Leg/01_LegPod/Zakon257.htm ,
Zákon o neperiodických publikacích http://www.nkp.cz/pages/weba_zakonpv_neper.htm ,
Tiskový zákon http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_Leg/01_LegPod/Zakon46.htm ,
Autorský zákon http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_Leg/01_LegPod/x00-121.htm

Dále bude nutné vytvoření průřezových komisí a poradních orgánů zahrnujících zástupce knihoven, vydavatelů a ochranných autorských organizací i exekutivy.

Závěr:

Koncepce vznikla v rámci plnění dílčích cílů Koncepce rozvoje knihoven v České republice na léta 2004 až 2010. V této souvislosti je nutné poznamenat, že ačkoli vláda České republiky Koncepci rozvoje knihoven v České republice na léta 2004 až 2010 schválila svým usnesením ze dne 7. července 2004 č. 679, nenašla ve státním rozpočtu prostředky na její řádné profinancování. Navzdory nedostatečnému financování je přesto Koncepce rozvoje knihoven v dílčích bodech plněna – řada úkolů má koordinační nebo metodickou povahu a některé úkoly plní jednotlivé knihovny v rámci svých řádných rozpočtů. U Koncepce trvalého uchování knihovních sbírek tradičních a elektronických dokumentů v knihovnách ČR do roku 2010 je situace diametrálně odlišná – pokud nebude koncepce řádně profinancována, zůstane na úrovni teoretické studie a Česká republika nebude mít do nově vytvářené a velmi akcentované Evropské digitální knihovny co nabídnout. (Celková požadovaná částka 214 miliónů Kč na pět let, což činí cca 43 miliónů Kč ročně, je na spodní hranici částky, kterou podobným projektům věnují srovnatelně velké země Evropského společenství; 214 miliónů Kč představuje pro mnohé z nich roční výdaje na danou oblast.) Komise evropských společenství poskytne finanční prostředky na vytvoření Evropské digitální knihovny ve smyslu podpory integrujících nástrojů pro propojení jednotlivých národních digitálních knihoven. Neposkytne členským zemím prostředky na vlastní digitalizaci, vybudování a provoz národních digitálních knihoven, nicméně od nich očekává jejich zajištění v rámci národních rozpočtů.

Tradiční dokumenty

Oblast	Současný stav	Finance 2005
		v mil. Kč
Shrnutí	Mezi „tradiční“ dokumenty ve sbírkách knihoven s konzervační povinností počítáme papírové dokumenty (knihy, časopisy, noviny, plakáty, mapy, pohlednice, užitá grafika) i dokumenty nepapírové (např. gramofonové desky, audiokazety atd.). Většinu z nich knihovny získaly na základě platné legislativy zdarma jako povinný výtisk, jsou však současně vázány zákonnými povinnostmi, vztahujícími se k jejich ochraně a trvalému uchování. Legislativní rámec i organizace shromažďování, uchování a zpřístupnění těchto dokumentů jsou stabilizované a v zásadě vyhovující. Papírové dokumenty vytištěné na kyselém papíře jsou ohroženy a vyžadují reformátování, nepapírové dokumenty vyžadují migraci. Dalšími vážnými problémy jsou nedůslednost v dodržování platné legislativy na straně nakladatelů i knihoven a nedostatečně dimenzované a vybavené prostory pro ukládání dokumentů a nedostatečné finanční prostředky pro retrospektivní doplňování a reformátování.	
Získávání	Tradiční dokumenty jsou většinou získávány formou povinného výtisku, doplňkově formou nákupu, výměny a darů. Zatímco fondy dokumentů vydaných v Čechách jsou relativně kompletní, značná část fondu Moravik je k dispozici pouze ve Vědecké knihovně v Olomouci a ve fondech Národní knihovny chybí.	
Archivace a ochrana	Národní knihovna vyčerpá své úložné kapacity v roce 2010. Archivace v řadě budov českých knihoven je jen částečně vyhovující. Neexistuje dostatečná ochrana proti krádežím, chybí adekvátní prostory pro prezenční půjčování.	
	Velké množství dokumentů 19. a 20. stol ohrožených degradací papíru (zejména noviny), nízká kapacita vazby, oprav fondů, reformátování a krabicového programu.	3,00
	Zcela chybí odkyselování.	
	Některé speciální dokumenty nelze bez rizika poškození nebo zničení (gramofonové desky, audiokazety apod.) zpřístupňovat.	
Zpřístupnění	Konzervační fond 20. století disponuje díky retrospektivní konverzi České národní bibliografie 20. století relativně dobrým informačním aparátem, způsob zpřístupnění v integrovaném systému ALEPH dosahuje světových parametrů. Kooperace českých knihoven při zpracování nových přírůstků vede ke zkvalitnění a větší aktuálnosti informačního aparátu. Konzervační fondy 20. a 21. století se v jednotlivých českých knihovnách zpřístupňují diferencovaně – ve specializovaných či běžných studovnách. Nedostatečné prostory ve studovnách některých knihoven vedou k absenčnímu půjčování konzervačních exemplářů dodaných formou povinného výtisku. Vybrané speciální dokumenty se zpřístupňují v omezeném rozsahu nebo vůbec (gramofonové desky).	
	Konzervační fond 19. století nedisponuje potřebným informačním aparátem. Konzervační fondy 19. století se v jednotlivých českých knihovnách zpřístupňují diferencovaně – ve specializovaných či běžných studovnách.	
Standards	Popis tradičních dokumentů v českých knihovnách je na dobré úrovni. Popisy dokumentů pro konzervační fondy probíhají ve všech třech knihovnách s právem úplného povinného výtisku v systému ALEPH, který disponuje podporou protokolu Z39.50 na úrovni klient i server a podporou OAI-PMH pro režim repository i harvesting s profilem pro MARC 21 a kvalifikovaný DC. I pro ostatní knihovnické systémy prodávané na našem trhu platí přísná pravidla v oblasti standardizace.	
Legislativa	Stávající legislativa pro oblast tradičních dokumentů v zásadě vyhovuje a nevyžaduje zásadní změny. V návaznosti na autorský zákon je třeba prakticky ošetřit oblast zpřístupnění některých dokumentů a vypořádání s vlastníky autorských práv.	
CELKEM		3,00
Investice		
Provozní náklady		
Zdroj financování		Projekty

Koncepte rozvoje	Finance 2006	Finance 2007	Finance 2008	Finance 2009	Finance 2010	Finance 2006-2010
	v mil. Kč					
Skladba dokumentů i rozdělení gesčí za jejich shromažďování, trvalé uchování a zpřístupnění by měly být v zásadě zachovány, je však nutné vytvořit účinnější donucovací mechanismy i podmínky pro dodržování platné legislativy. Je nutné zásadním způsobem urychlit proces ochranného reformátování a migrace ohrožených dokumentů a posílit rozpočty knihoven s právem povinného výtisku pro oblast retrospektivního doplňování chybějících dokumentů.						
Rozvoj sdílené katalogizace přinese účinný nástroj pro kontrolu dodávání povinných výtisků. Kromě zlepšení dodávání povinných výtisků je nutné posílit rozpočty knihoven s právem povinného výtisku pro oblast retrospektivního doplňování chybějících dokumentů.	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	5,00
Vytvořit vhodné podmínky pro archivaci v nové budově Národní knihovny. (Poznámka: Náklady na novostavbu Národní knihovny pro umístění novodobých fondů nejsou součástí této Koncepte). Zlepšit podmínky pro archivaci v dalších českých knihovnách.						
Dodavatelsky řešit zvýšení kapacit na vazbu a opravy fondů,	4,00	4,20	4,20	4,20	4,20	20,80
zásadně zvýšit kapacitu ochranného reformátování (viz Digitalizované novodobé dokumenty)						
a výrobu ochranných obalů.	0,50	0,50	0,50	0,50	0,50	2,50
Ve spolupráci s firmami a ostatními institucemi navrhnout postup a realizovat hromadné odkyselování dokumentů.	0,50	1,00	1,50	2,50	3,00	8,50
Speciální dokumenty je třeba reformátovat a zpřístupnit v digitální podobě.	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	1,00
Dále rozvíjet spolupráci českých knihoven při katalogizaci novodobé produkce. Zajistit plnohodnotné a bezpečné zpřístupnění konzervačních dokumentů 20. a 21. století v dostatečně dimenzovaných a vybavených studovných knihoven pověřených archivací konzervačních exemplářů. Poškozené a ohrožené dokumenty, příp. speciální dokumenty, které nelze zpřístupnit v původním formátu, zpřístupňovat v reformátované podobě.						
Urychlit retrospektivní konverzi záznamů konzervačních dokumentů 19. století. Vytvořit adekvátní podmínky pro zpřístupnění konzervačních fondů 19. století v českých knihovnách.	0,20	0,50	0,50	0,50	0,50	2,20
S ohledem na stávající vysokou úroveň standardizace lze předpokládat samozřejmou podporu existujících i nově vznikajících standardů (formátů i protokolů).						
Stávající legislativa pro oblast tradičních dokumentů v zásadě vyhovuje a nevyžaduje zásadní změny. V návaznosti na autorský zákon je třeba prakticky ošetřit oblast zpřístupnění některých dokumentů a vypořádání s vlastníky autorských práv. Je třeba vytvořit účinnější donucovací mechanismy i podmínky pro dodržování platné legislativy na straně vydavatelů i knihoven.						
	6,40	7,40	7,90	8,90	9,40	40,00
	6,40	7,40	7,90	8,90	9,40	40,00
	Koncepte	Koncepte	Koncepte	Koncepte	Koncepte	Koncepte

Digitalizované novodobé dokumenty

Oblast	Současný stav	Finance 2005
		v mil. Kč
Shrnutí	Díky podpoře různých grantových programů a projektů probíhá velmi pomalé ochranné mikrofilmování a digitalizace ohrožených dokumentů. Jde o dokumenty vytištěné na kyselém papíře a/nebo poškozené nadměrným používáním. Další ohroženou skupinou dokumentů jsou nepapírové dokumenty vyžadující migraci. Chronický nedostatek finančních prostředků neumožňuje zrychlit proces ochranného reformátování, což vede k nenávratné ztrátě podstatné části národního kulturního dědictví. Pro proces digitalizace, pořizování metadat a archivace byla postupně vytvořena poměrně složitá technologie, kterou je třeba racionalizovat a zjednodušit. Pro zpřístupnění digitalizovaných dokumentů byl vytvořen systém Kramerius, který nemá dostatečný potenciál pro transformaci v komplexní systém pro část Národní digitální knihovny zahrnující novodobé digitální dokumenty (digitalizované i publikované jako digitální). Magnetopásková technologie pro archivaci dokumentů je na hranici životnosti a úložná kapacita je vyčerpána.	
Vznik – digitalizace	Digitalizace komplikovaných a velkoformátových dokumentů na vlastním pracovišti Národní knihovny a dalších knihoven.	0,13
	Dodavatelské reformátování. Získávání digitalizovaných dokumentů v rámci spolupráce s dalšími institucemi.	4,80
Archivace a ochrana	V současné době jsou zdrojové dokumenty digitalizovaných periodik a monografií (periodika – 1,6 mil. stran, monografie – 6 tis. stran) archivovány prostřednictvím magnetopáskové technologie, která je na konci životnosti a její kapacita je vyčerpána. Chybí HW i SW pro adekvátní zajištění funkcí národního repozitáře. Objem uložených dat je 12 TB, počítá se s ročním nárůstem 3 TB.	1,32
Zpřístupnění	Pro zpřístupňování slouží Systém Kramerius.	0,26
	Pro zpřístupňování a práci s plnými texty se využívá vyhledávací systém Convera, pro elektronické dodávání dokumentů systém DoDo.	0,54
Standardy	Za základ pro standardizaci metadat slouží standard NK ČR založený na XML a proprietárním DTD pro jednotlivé typy dokumentů. DTD vychází z formátu MARC. Probíhá analýza metadatového kontejneru METS.	
	S ohledem na novost a neustálenost administrativních a technických metadat a metadat pro ochranu v mezinárodním kontextu jsou aplikována vlastní metadata pro tyto oblasti.	
	V režimu repository je v systému Kramerius zabudován OAI-PMH pro nekvalifikovaný DC.	
	Kramerius nepodporuje protokol Z 39.50 na úrovni klient ani server.	
Legislativa	Kramerius nepodporuje OpenURL.	
	Současná legislativa neumožňuje zpřístupnit chráněná periodika na internetu. Na internetu jsou podle platného Autorského zákona dostupné pouze volné dokumenty (periodika cca do r. 1880-1885). Autorsky chráněné dokumenty lze zpřístupnit pouze v prostorách příslušných knihoven.	
	Podle platné legislativy je většina dokumentů existujících též v elektronické podobě dodávána pouze v tištěné podobě. Tyto dokumenty jsou pro konzervační účely dříve a zbytečně digitalizovány.	
CELKEM		7,05
Investice		
Provozní náklady		
Zdroj financování		Projekty

Koncepte rozvoje	Finance 2006	Finance 2007	Finance 2008	Finance 2009	Finance 2010	Finance 2006-2010
	v mil. Kč					
Kombinací pravidelného a dostatečného financování ze státního rozpočtu a zapojení finančních prostředků ze soukromého sektoru podstatně (tj. řádově) zvýšit rychlost ochranné digitalizace dokumentů publikovaných v minulosti. U nově publikovaných tištěných dokumentů vytvořit podmínky pro jejich odevzdávání pro konzervační účely též v digitální podobě. K dosažení tohoto cíle stejně jako pro zlepšení zpřístupnění digitalizovaných dokumentů prostřednictvím internetu bude nezbytné rozsáhlé jednání s vydavateli a změna legislativního rámce. Pro ukládání digitálních dokumentů a příslušných metadat, pro jejich adekvátní zpřístupnění i ochranu je nutné zakoupit nebo vytvořit dostatečně mohutný a komplexní systém pro část Národní digitální knihovny zahrnující novodobé digitální dokumenty (digitalizované i publikované jako digitální). Velmi rychle (již v roce 2006) je nutné zakoupit a zprovoznit centrální datové úložiště pro celou Národní digitální knihovnu.						
Zajistit podporu technických prostředků pracoviště digitalizace.	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	1,25
Zajistit dostatečnou kapacitu dodavatelského reformátování.	5,00	9,00	9,00	8,50	8,50	40,00
V závislosti na růstu objemu přímé digitalizace rozšířit technologii hybridního reformátování o záznam digitálních dokumentů na mikrofilm.			2,00			2,00
Vybudovat centrální datové úložiště pro archivaci digitálních dokumentů Národní digitální knihovny s rozšiřitelnou kapacitou i funkcionalitu pro případ realizace projektu rychlého skenování. Pořízení a podpora HW i SW pro adekvátní zajištění funkcí národního repozitáře. Poznámka: V nákladech na vybudování i provoz centrálního datového úložiště i na pořízení a provoz komplexního systému pro část Národní digitální knihovny zahrnující novodobé digitální dokumenty je zde uvedena poměrná část pro digitalizované novodobé dokumenty.	4,50	9,00	7,00	7,00	7,00	34,50
Zakoupit nebo vytvořit dostatečně mohutný a komplexní systém pro část Národní digitální knihovny zahrnující novodobé digitální dokumenty.	0,30	2,15	0,20	0,20	1,00	3,85
Podpora systému pro část Národní digitální knihovny zahrnující novodobé digitální dokumenty.	0,57	0,60	0,60	0,60	0,60	2,97
Zajistit konverzi proprietárního DTD do formátu MARC 21 a postupně přechod na MARC 21 jako základ pro bibliografická metadata. Implementovat metadatový kontejner METS.	0,30	0,40	0,10			0,80
Monitorování rozvoje administrativních a technických metadat a metadat pro ochranu (zejména formát PREMIS) v mezinárodním kontextu a po ustálení této oblasti jejich postupná aplikace.	0,10	0,50				0,60
Rozšířit podporu OAI-PMH o kvalifikovaný DC.	0,30					0,30
Funkcionalitu Z39.50 zajistit dočasně propojením digitalizovaných dokumentů na záznamy v Souborném katalogu ČR v systému ALEPH, dále pak až v novém systému. Bude řešeno v rámci nového systému.	0,15					0,15
Povinná kolektivní správa autorských práv v případě periodik by umožnila se vypořádat s autory a jejich dědici prostřednictvím např. Dilie a zpřístupnit autorsky chráněné dokumenty na internetu za poplatek.						
Dosáhnout legislativní povinnosti dodávání povinných výtisků tištěných publikací též v elektronické podobě.	0,20	0,20	0,18			0,58
	11,67	22,10	19,33	16,55	17,35	87,00
		5,00	2,00			7,00
	11,67	17,10	17,33	16,55	17,35	80,00
	Koncepte	Koncepte	Koncepte	Koncepte	Koncepte	Koncepte

Digitalizované historické a vzácné unikátní dokumenty

Oblast	Současný stav	Finance 2005
		v mil. Kč
Shrnutí	Zahrnuje historické a vzácné dokumenty (rukopisy, prvotisky, staré tisky a vzácné moderní rukopisy resp. unikátní tisky vydané po r. 1800). Je plně zvládnuta technologie výroby a základního zpřístupnění na internetu. Manuscriptorium je mezinárodně ceněno a respektováno; digitalizace historických dokumentů byla hlavním důvodem udělení ceny UNESCO Jikji Národní knihovně ČR v r. 2005.	
Vznik – digitalizace	Pro české knihovny není k dispozici dostatek prostředků pro digitalizaci historických fondů.	3,00
	Katalogizace je běžně prováděna v rámci dostupných finančních prostředků.	
	Tvorba plných textů probíhá v režimu testování.	
Archivace a ochrana	V současné době jsou uloženy 2 TB dat, což představuje 800 tisíc stran digitalizovaných dokumentů. Data jsou archivována na optických médiích. Počítá se s ročním přírůstkem 1 TB.	
Zpřístupnění	Provoz digitální knihovny Manuscriptorium dosud nebyl profinancován a Manuscriptorium je provozováno jako prototyp.	
	Základní provoz a rozvoj.	
	Tvorba základních nástrojů pro spolupráci a ad hoc řešení integrace.	0,60
	Ad hoc spolupráce na řešení běžných otázek.	0,10
	Nejsou propracovány ontologie pro tuto oblast.	
Standardy	Nejsou využívány externí nástroje.	
	V Manuscriptoriu je zabudováno XML, základem pro jeho naplnění jsou formáty MASTER a MASTER Plus, MASTER je součástí standardů TEI. Probíhá analýza metadatového kontejneru METS.	
	S ohledem na novost a neustálenost administrativních a technických metadat a metadat pro ochranu v mezinárodním kontextu jsou aplikována vlastní metadata pro tyto oblasti.	
	Manuscriptorium podporuje protokol Z39.50 na úrovni klient i server (pro formáty MASTER a MARC 21).	
	V režimu repository je v Manuscriptoriu zabudován OAI-PMH pro MASTER, MODS a MARC 21.	0,24
	MIML dosud nezabudován.	
Legislativa	CEI dosud nezabudován.	
	Problémem je zpřístupnění dokumentů třetích stran a velmi vzácných moderních dokumentů, které nejsou ještě volnými díly.	
CELKEM		3,94
Investice		
Provozní náklady		
Zdroj financování		Projekty

Koncepce rozvoje	Finance 2006	Finance 2007	Finance 2008	Finance 2009	Finance 2010	Finance 2006-2010
	v mil. Kč					
Cílem dalšího rozvoje Manuscriptoria je integrace dalších digitálních zdrojů v národním i mezinárodním (především evropském) měřítku. Pokračující rozvoj stávajícího programového vybavení a začlenění dalších typů dat a dokumentů podpoří vznik komplexního virtuálního badatelského prostředí pro oblast historických dokumentů.						
O masivní produkci v digitalizaci historických fondů lze hovořit od úrovně cca 8 milionů Kč ročně. Z programových projektů lze pro období 2006-2010 získat pouze zlomek v rámci Finančního mechanismu EHP, Norského finančního mechanismu a programu VISK.	5,40	5,40	5,40	5,40	5,40	27,00
Katalogizace bude běžně prováděna v rámci dostupných finančních prostředků.						
Tvorba plných textů bude převedena do provozního režimu.	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,25
Počítá se s využitím centrálního datového úložiště pro Národní digitální knihovnu. <i>Poznámka: v nákladech na provoz centrálního datového úložiště je zde uvedena poměrná část pro Manuscriptorium.</i>	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	5,00
Bude zajištěn stabilní provoz Manuscriptoria, neustálé zdokonalování virtuálního badatelského prostředí, příjem heterogenních zdrojů (skládá se z níže rozepsaných položek).						
Základní provoz a rozvoj.	3,50	3,50	3,50	3,50	3,50	17,50
Integrace heterogenních zdrojů, tj. dat z dalších institucí včetně zahraničních a jiných typů dat, například zvukových dokumentů.	0,50	0,50	0,50	0,50	0,50	2,50
Vytváření virtuálního badatelského prostředí.	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	1,25
Vytvoření a praktická aplikace ontologií.	0,10	0,40	0,30			0,80
Využití externích nástrojů.	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	0,50
Manuscriptorium bude i nadále založeno na XML, základem pro jeho naplnění budou formáty MASTER a MASTER Plus, variantně MARC 21. Proběhne implementace metadatového kontejneru METS.						
Monitorování rozvoje administrativních a technických metadat a metadat pro ochranu v mezinárodním kontextu a po ustálení této oblasti jejich postupná aplikace.						
Manuscriptorium bude podporovat protokol Z39.50 na úrovni klient i server pro formáty MASTER, MARC 21 a další formáty, případně nové nástroje s obdobnou funkcionalitou pro vyhledávání a další využívání dat.						
Podpora OAI-PMH bude rozšířena o režim harvesting a další profily.	0,30	0,30	0,30	0,30	0,40	1,60
MIML = Manuscript Images Markup Language standard pro popis iluminovaných rukopisů http://raqoon.com/miml/index.html – implementace do Manuscriptoria				0,30		0,30
CEI = Charters Encoding Initiative standard pro popis listin (ve vývoji) – podsystém TEI – implementace do Manuscriptoria				0,30		0,30
Nutná novela autorského zákona.						
	11,20	11,50	11,40	11,70	11,20	57,00
	11,20	11,50	11,40	11,70	11,20	57,00
	Koncepce	Koncepce	Koncepce	Koncepce	Koncepce	Koncepce

Publikované digitální dokumenty

Oblast	Současný stav	Finance 2005
		v mil. Kč
Shrnutí	V prostředí internetu průběžně narůstá obrovské množství publikovaných dokumentů, které se postupně mění nebo zcela mizí. Pokud nebudou průběžně archivovány, tato významná součást národního kulturního dědictví bude nenávratně ztracena. V ČR existuje v této oblasti od roku 2000 pilotní projekt WebArchiv podporovaný menšími ročními granty. Jeho výsledky jsou v mezinárodním kontextu vysoce ceněny. V současné době má k dispozici řešení na úrovni výzkumu a testování; využívá volně dostupných SW nástrojů (opensource), HW je zastaralý a na hranici použitelnosti.	
Získávání	Získávání dokumentů z webu probíhá převážně automaticky na základě předem zadaných parametrů. Speciální SW zajišťuje stahování dat, jejich indexaci a ukládání do digitálního archivu. V současné době se používají a přizpůsobují volně dostupné SW nástroje s otevřeným zdrojovým kódem (Heritrix). Důležitou součástí je výběrová archivace jako intelektuální činnost s cílem registrace nejvýznamnější části publikací na internetu v České národní bibliografii (ČNB). Vzhledem k personálnímu poddimenzování nemohla tato činnost překročit rámeček testování.	0,23
Archivace a ochrana	Stažená data (webové zdroje a metadata) jsou ukládána v archivu v archivačních formátech, které by měly zajistit v rámci vývoje informačních technologií migraci dat a tím jejich trvalé zpřístupnění. Vedle serveru slouží pro archivaci diskové pole, jehož kapacita bude vyčerpána v roce 2006. V současné době jsou uloženy 2 TB dat, což představuje 26 mil. archivovaných unikátních dokumentů. Počítá se s ročním přírůstkem 1-2 TB.	0,38
Zpřístupnění	Pro zpřístupnění je v současné době využíván druhý server, který je stěží dostačující pro současné experimentální zpřístupnění malého souboru dat. Pro fulltextovou indexaci je využíván volně dostupný systém Nutch a nad ním postavená rozšíření Nutchwax a WERA.	0,25
Standardy	Ve všech oblastech jsou důsledně aplikovány mezinárodní standardy – pro popis online zdrojů formáty MARC21, Dublin Core, XML; pro identifikaci zdrojů jednoznačné mezinárodní identifikátory (ISSN, URN); pro archivaci formát ARC.	0,02
	S ohledem na novost a neustálenost administrativních a technických metadat a metadat pro ochranu v mezinárodním kontextu je aplikace metadat pro tyto oblasti nedostatečně propracovaná.	
	Popisy dokumentů vybraných pro Českou národní bibliografii a konzervační fond jsou experimentálně ukládány v systému ALEPH, který disponuje podporou protokolu Z39.50 na úrovni klient i server a podporou OAI-PMH pro režim repository i harvesting s profilem pro MARC 21 a kvalifikovaný DC.	
Legislativa	Současná legislativa upravující povinnost vydavatelů odevzdávat určeným knihovnám povinný výtisk je pro publikované online zdroje nevyhovující. Současná verze Autorského zákona neumožňuje zpřístupňování dat z digitálního archivu (konzervační fond). Pro zpřístupnění je zásadním problémem současná verze Autorského zákona.	0,04
CELKEM		0,92
Investice		
Provozní náklady		
Zdroj financování		Projekty

Koncepte rozvoje	Finance 2006	Finance 2007	Finance 2008	Finance 2009	Finance 2010	Finance 2006-2010
	v mil. Kč					
Cílem je stabilní provozní zabezpečení a rozvoj v oblasti shromažďování, trvalého uchování a zpřístupnění digitálních dokumentů publikovaných na internetu a omezení nenávratných ztrát této části národního kulturního dědictví. Kromě adekvátního finančního a technického zabezpečení je nezbytnou podmínkou dosažení tohoto cíle změna legislativy a rozvoj kooperace centrálních, regionálních a specializovaných knihoven včetně propojení s vydavateli publikujícími na internetu.						
Pokračování automatického získávání dokumentů a plošné archivace doplněné o provozní zabezpečení výběru dokumentů pro registraci v ČNB a pro uchovávání v archivu (konzervační fond).						
Mzdové prostředky	0,67	0,70	0,74	0,78	0,82	3,71
Investice (servery)		1,00			1,00	2,00
Ostatní (služby IT – správa systému, programování, vývoj, lokalizace)	0,41	0,43	0,45	0,48	0,50	2,27
Počítá se s využitím centrálního datového úložiště pro Národní digitální knihovnu od roku 2006. Komunikaci s centrálním datovým úložištěm bude zajišťovat archivační server, bude využit speciální SW pro evidenci a správu souborů.						
Mzdové prostředky	0,59	0,62	0,65	0,69	0,73	3,28
Investice (servery, úložiště dat, SW) <i>Poznámka: V nákladech na provoz centrálního datového úložiště je zde uvedena poměrná část pro WebArchiv.</i>	1,00	1,00	2,00	1,00	1,08	6,08
Ostatní (služby IT – správa systému, programování, vývoj, lokalizace)	0,46	0,48	0,50	0,52	0,54	2,50
Primární dokumenty budou uloženy na centrálním datovém úložišti, odkud budou zpřístupňovány. Specializovaný SW pro zpřístupnění bude nahrazen SW zakoupeným nebo vyvinutým pro digitalizované novodobé dokumenty.						
Mzdové prostředky	0,17	0,18	0,19	0,19	0,20	0,93
Investice (servery, SW pro zpřístupnění) <i>Poznámka: V nákladech na pořízení HW a SW pro zpřístupnění je zde uvedena poměrná část pro WebArchiv.</i>	1,00	2,00		1,00		4,00
Ostatní (služby IT – správa systému, programování, vývoj, lokalizace)	0,58	0,60	0,62	0,66	0,68	3,14
Existující mezinárodní standardy budou důsledně dodržovány, postupně budou implementovány standardy nově vznikající.						
Monitorování rozvoje administrativních a technických metadat a metadat pro ochranu v mezinárodním kontextu a po ustálení této oblasti jejich postupná aplikace.						
Bude využit nově zakoupený nebo vyvinutý SW pro digitalizované novodobé dokumenty, u něhož bude podpora existujících i nově vznikajících standardů (formátů i protokolů) samozřejmostí.						
Mzdové prostředky	0,08	0,08	0,08	0,09	0,09	0,42
Ostatní (programování, vývoj, lokalizace)	0,05	0,08	0,05	0,05	0,05	0,28
Ve spolupráci s právníky a vydavateli budou připraveny podklady pro úpravu současné legislativy týkající se povinného výtisku tak, aby byla použitelná také pro online dokumenty. Nová legislativa musí definovat povinnost vydavatelů odevzdávat online zdroje současným zákonným příjemcům povinného výtisku tradičních dokumentů. Je třeba definovat způsob předávání do depozitních knihoven a rovněž podmínky zpřístupnění webových zdrojů z digitálního archivu (konzervačního fondu).						
Mzdové prostředky	0,17	0,18	0,19	0,19	0,20	0,93
Ostatní (služby – legislativa)	0,12	0,12	0,12	0,05	0,05	0,46
	5,30	7,47	5,59	5,70	5,94	30,00
	2,00	4,00	2,00	2,00	2,08	12,08
	3,30	3,47	3,59	3,70	3,86	17,92
	Koncepte	Koncepte	Koncepte	Koncepte	Koncepte	Koncepte